

Kritikk av den rene fornuft: Begrunne hvordan naturvitenskapen kan være absolutt sann. Redde kausaliteten.

«Hvordan er ren matematikk mulig? Hvordan er ren naturvitenskap mulig? (...)Hvordan er metafysikk som vitenskap mulig?» (Kant KdrV B 20)

Kritikk av den praktiske fornuft: Hvordan forankre moral i fornuften? Skille ut moral som eget felt uavhengig av religion og vitenskap. Redde friheten.

Kritikk av dømmekraften: Hvordan må forholdet mellom sansning, tanker og følelser være for at vår rasjonalitet skal fungere? Skille ut det estetiske som eget felt. Kunstens autonomi.

Skille ut religion som et eget felt som ikke påvirker eller påvirkes av vitensfeltet, moralen eller kunsten. Tro forskjellig fra viten.

Den kopernikanske vending. Solas bevegelse resultat av vår egen bevegelse og av solas bevegelse.

Læren om primære og sekundære sansekvaliteter.

Kant: *Alt* vi observerer er et resultat av et møte mellom tingens egenskaper og oss selv, måten vi sanser, forestiller oss og tenker på. Vi former selv alle fenomenene med måten vi erfarer dem på.

«Men selv om all erkjennelse begynner med erfaringen, så utspringer den ikke helt og holdent av erfaringen. [...] Den kan være sammensatt av det vi mottar gjennom sanseinntrykkene, og av det bidrag vår erkjennelsesevne (foranlediget av sanseinntrykk) yter» (Kant KdrV B1)

Transcendentalt jeg: Mulighetsbetingelser for erfaring

Erfaringens *form*

Anskuelsesformer: rom, tid

Forstandskategorier: Substans, årsak-virkning.

Framtredelse, fenomen, tingen for oss

Naturen slik vi erfarer den

Sansefornemmelse:

Erfaringens *stoff*

Tingen i seg selv

????????

Transcendentalt jeg: Mulighetsbetingelser for erfaring og moral. Erfaringens form (Ting i seg selv med forstand, fri vilje, frihetslov)

Anskuelsesformer: Muliggjør *forandring*: fysikk, den generelle bevegelseslære. *Rom*: geometri. *Tid*: aritmetikk

12 Forstandskategorier: Danner enhet i mangfoldet og et enhetlig jeg (Jeg tenker må kunne følge alle mine forestillinger)

Substans, årsak-virkning: Muliggjør naturvitenskap (ting som står i kausal forbindelse med hverandre)

Framtredelse, fenomen, tingen for oss

Naturen slik vi erfarer den. Empirisk jeg, naturvitenskap, moralens handlingsverden

Sanseformennelse: Erfaringens stoff

Tingen i seg selv: Uerfarbar

Tingen i seg selv uerfarbar

«Ingen av våre anskuelser er noe annet enn forestillingen av en fremtredelse. De ting vi anskuer, er ikke slik i seg selv som vi anskuer dem som, og heller ikke er deres relasjoner i seg selv slik som de framtrer for oss. Objektenes egenskaper og relasjoner i rom og tid, ja endog rommet og tiden selv ville forsvinne hvis vi ser bort fra vårt subjekt. [...]

Hvordan det måtte forholde seg med gjenstanden i seg selv uavhengig av alt det som har med vår sanselighets reseptivitet å gjøre, forblir fullstendig ukjendt for oss.» (Kant KdrV B 59)

Jeget dannes i syntesen av de ytre erfaringene. Vi må tenke på «noe».

«Selv den indre erfaring, som Descartes jo ikke betviler, er kun mulig under forutsetning av den ytre erfaring.» (Kant KdrV B275)

Oppfattelsens syntese i anskuelsen: Ordne mangfoldet i tid og rom.

Reproduksjonens syntese i innbildningen. Huske det erfarte.

Rekognisjonens syntese i begrepet. Etablere jegets enhet i selvbevisstheten og tingenes enhet i begrepet.

Oppfattelsens syntese i anskuelsen: Organisere mangfoldet i rom og tid.

Tiden forutsetning for all erkjennelse, ytre og indre

«All vår erkjennelse må bli ordnet, sammenbundet og satt i relasjon i tiden[...]Enhver oppfattelse inneholder et mangfold, men ville allikevel ikke kunne blitt forestilt på den måten om ikke sinnet skilte ut tiden i rekken av inntrykk som følger hverandre.» (KdrV A99)

Muliggjør fysikken: «Om denne forestillingen ikke var en indre apriori anskuelse, så ville ikke noe begrep kunne gjøre begripelig muligheten for **forandring**, dvs. muligheten for en forbindelse av kontradiktoriske motsatte predikater (for eks. at en ting er på ett sted og at akkurat den samme tingen ikke er på dette stedet).[...]Derfor forklarer vårt begrep om tid muligheten til den generelle bevegelseslærens mange syntetiske erkjennelser apriori.»

(Kant KdrV B 48-49)

Anskuelsesformen tid muliggjør aritmetikken: Evne til å telle. Tallinjen er avledet av vår tidsforståelse og vårt møte med fenomenene.

Forutsette anskuelse. Ikke mulig å slutte fra begrepet 5, begrepet 7 og begrepet = at det blir 12 uten å benytte seg av anskuelsen. Bruker fingrene på hånden.

«uten bruk av anskuelsen kan vi aldri finne summen bare ved å analysere våre begreper» (Kant KdrV B16)

Aritmetikk ikke begrepskunnskap,
men *syntetisk*, (sier oss noe om framtredelesene)
og *absolutt sikker* (fordi den stammer fra
anskuelsesformene)

Rommet: Forutsetning for all ytre anskuelse.

Muliggjør geometrien:

Geometri er rett og slett utforskning av rommet. Den er ikke ren begrepskunnskap, for vi kan ikke slutte oss fram til geometriske sannheter uten å ta anskuelsen til hjelp:

«Ta for eksempel utsagnet: Et rom kan ikke omslutes av to rette linjer, og forsøk å avlede det utsagnet fra begrepet om en rett linje og begrepet om tallet to.[...]Alle deres forsøk på å gjøre dette er forgjeves, og dere må ta anskuelsen til hjelp, slik geometrien da alltid gjør.» (Kant KdrV B65)

Rom og tid ikke knyttet til tingene i seg selv, men gjelder fremtredelsen.

«Det er altså helt sikkert, og ikke bare mulig eller engang sannsynlig at rom og tid som nødvendige betingelser for enhver (ytre og indre) erfaring, kun er subjektive betingelser for enhver indre anskuelse, slik at alle gjenstander sett i forhold til disse er fremtredelser og på denne måten ikke gjenstander som er gitt i og for seg. Og av denne grunn lar det seg si mye apriori om slike gjenstander angående deres form, mens det ikke kan sies det minste om tingene i seg selv som måtte ligge til grunn for disse fremtredelsene» (Kant KdrV A49)

Reproduksjonens syntese:

Må huske det erfarte og holde det sammen som forestillinger.

Forstanden:

Rekognisjonens syntese

Jeg'et holder tingene sammen med begreper. Bevisstheten etablerer enhet.

«Forbindelsen av et mangfold overhode kan imidlertid ikke komme til oss i kraft av sansene.[...]forbindelsen er en spontan handling av forestillingskraften.» (Kant KdrV B130)

«Følgelig er bevissthetens enhet det som alene legger grunnlaget for forestillingenes forhold til en gjenstand» (Kant KdrV B137)

Jegets enhet $\leftarrow \rightarrow$ tingenes enhet

«Uten bevissthet om at det vi tenker er det samme som det vi tenkte for et øyeblikk siden, ville reproduksjonen i rekken av forestillinger være forgjeves.[...] Hvis jeg når jeg teller, glemmer at enhetene som nå svever for sansene litt etter litt har blitt føyet til hverandre av meg, ville jeg ikke kunne erkjenne den mengden som tilføyes gjennom den suksessive tilføyelsen av enheter til hverandre, og derfor heller ikke tallet.» (Kant, KdrV 175)

Alle mine forestillinger må kunne følges av et «jeg tenker»

Forstandskategoriene:

12 stk. De viktigste:

Årsak – virkning

Substans

Kategoriene:

Kvantitet: Enhet, flerhet, totalitet

Kvalitet: realitet, negasjon, begrensning

Modalitet: mulighet –umulighet, eksistens – ikke eksistens,
nødvendighet – tilfeldighet

Relasjon: substans, årsak, felleskap

Anskuelsesformene rom og tid skaper den fleksibiliteten
som muliggjør forandring.

Analytisk

(begrepsanalyse)

Syntetisk

(utvidelsesdommer)

apriori

Logiske sannheter

matematikk

uavh. av

en ungkar er ugift

mekanikk

enkelterfaringer

Alle hendelser har
en årsak.

aposteriori

ingen

empiriske sanheter

avhengig av

røyking er årsak

erfaringer

til kreft

«I alle fornuftens teoretiske vitenskaper er syntetiske apriori dommer inneholdt som prinsipper» (Kant KdrV 90)

«Alle matematiske dommer er syntetiske».

«Fysikk inneholder syntetiske dommer apriori som prinsipper.[...]

Eks: Materiens kvalitet forblir uforandret i den legemlige verdens forandringer, eller:

I all kommunikasjon av bevegelse er kraft og motkraft like store.» (Kant KdrV B17)

”Ved alle forandringer innenfor det i rum og tid anskuede forblir substansen uforandret, og dens kvantitet blir hverken større eller mindre”. (Kant KdrV B224)